

1

Trvalo mi hrozně dlouho a musel jsem projet lán světa, než jsem pochopil, co teď vím o lásce, nenávisti a rozhodování, ale na kloub tomu poznání jsem přišel v jediném okamžiku – když jsem byl připoután ke zdi a mučili mě. Ve své sténající myslí jsem si uvědomil, ani nevím jak, že i v téhle spoutané a trýznivé bezmoci jsem vlastně svobodný: můžu nenávidět muže, kteří mě mučili, ale můžu jim i odpustit. Víím, že to nezní nijak úžasně. Jenže v tom šubnutí, v zaříznutí řetězu, když nic jiného nemáte, představuje tahle svoboda celý vesmír možností. A to, zda se rozhodnete pro nenávisť, nebo odpuštění, může určit směr celého vašeho příštího života.

V případě mého života jde o příběh dlouhý a velmi obsáhlý. Byl jsem revolucionář, který přišel o svůj zápal vlivem heroinu, filozof, co pozbyl mravní integrity kvůli zločinu, a básník, který ztratil duši ve vězení s nejpřísnější ostrahou. Když jsem z toho vězení uprchl přes přední zeď mezi dvěma strážními věžemi, stal jsem se nehledanějším občanem své země. Štěstí se mě drželo a odletělo se mnou až do Indie, kde jsem se přidal k bombajské mafii. Pracoval jsem jako střelec, pašerák a padělatel. Spoutali mě na třech kontinentech, bili mě, bodali a mučili hladem. Vydal jsem se do války. Běžel jsem vstříc nepřátelským puškám. A přežil jsem, ačkoli muži kolem umírali. Byli povětšinou lepší než já; byli lepší, a přece jejich životy skončily kvůli chybám, byly zmařeny okamžikem nenávisti, lásky nebo lhostejnosti někoho jiného. Já je pohrřbával, až příliš mnoho z nich, a trápil jsem se příběhy těch mužů a jejich životy, které se prolínaly s mým.

Jenže můj příběh nezačíná ani u nich, ani u mafie: vracím se ke svému prvnímu dni v Bombaji. Osud si tam se mnou pohráł. Štěstěna rozdala karty, jež mě zavedly ke Karle Saaranenové. Začal jsem hrát hned ve chvíli, kdy jsem poprvé pohlédl do jejich zelených očí. A tak tenhle příběh začíná jako všechno ostatní – u ženy, ve městě a s trochou štěstí.

První, čeho jsem si toho prvního dne v Bombaji všiml, byla zvláštní vůně vzduchu. Cítil jsem ji dřív, než jsem uviděl nebo uslyšel cokoli z Indie, dokonce už když jsem kráčel spojovací chodbou od letadla k terminálu. Ta vůně mě nadchla a naplnila

mou první minutu uprchlého vězně v novém světě, ale nepoznával jsem ji, ani jsem nemohl. Teď už vím, že to je sladká upocená vůně naděje, která je opakem nenávisti. Je to vůně bohů, démonů, říší a civilizací na vzestupu i uprostřed úpadku. Je to modrá vůně moře, ať jste v Bombaji kdekoli, a krvavě kovová vůně strojů. Voní pohybem, spánkem a výkaly šedesáti milionů tvorů, z větší části lidí a krys. Voní žalem, zápasem o život a zásadními nezdary a láskami, ze kterých se skládá naše existence. Voní po deseti tisících restaurací, pěti tisících chrámů, svatostánků, kostelů a mešit a po stovce bazarů nabízejících parfémy, koření, vonné tyčinky a čerstvě řezané květiny. Karla to jednou označila za nejkrásnější smrad na světě a měla samozřejmě pravdu, jako ji mívala vždy. Pokaždé když se do Bombaje vrátím, je to můj první pocit z města – nejdřív ta vůně a teprve pak všechno ostatní –, vítá mě a sděluje mi, že jsem doma.

Další, čeho jsem si všiml, bylo horko. Stál jsem na letišti ve frontách, ani ne pět minut po opuštění klimatizovaného letadla, a oblečení už se mi lepilo na náhle zpocené tělo. Srdce mi bušilo v rytmu nového podnebí. Každý nádech byl drobným vyvzdorovaným vítězstvím. Došlo mi, že to pralesní pocení nikdy nekončí, protože horko, které tu ve dne v noci panuje, je vlhké. Dusivá vlhkost vzduchu z nás všech v Bombaji dělá oboživelníky, co dýchají vodu ze vzduchu; buď se s tím naučíte žít a budete to mít rádi, anebo musíte pryč.

A pak tu byli lidé. Ásámci, Džátové a Paňdžábcí; lidé z Rádžasthánu, Bengálci a Tamilové; z Puškaru, Kóčínu a Kónáruku; kasta válečnicků, bráhmanů a nedotknutelných; hinduisté, muslimové, křesťané, buddhisté, pársové, džinisté, animisté; světlá i tmavá barva kůže, zelené, zlatohnědé a černé oči; všechny možné tváře a tvary té extravagantní různorodosti, té neopakovatelné nádhery Indie.

Všechny bombajské miliony a ještě něco navíc. Dvěma nejlepšími přáteli pašeráka jsou *osel* a *velbloud*. Oslí přenášejí kontraband přes hraniční kontrolu místo pašeráka. Velbloudi jsou nic netušící turisté, kteří pomáhají pašerákům překročit hranici. Pašeráci používají falešné pasy a doklady, aby se zamaskovali, a vmísí se mezi spulucestující – velbloudy, kteří je bezpečně a bez potíží provedou pasovou nebo hraniční kontrolou, aniž by si to uvědomovali.

Tohle všechno jsem tehdy ještě nevěděl. Umění pašeráků jsem se naučil mnohem později, po několika letech. Během své první cesty do Indie jsem se řídil jen instinktem a jediné zboží, které jsem tenkrát pašoval, jsem byl já *sám*, má křehká a štvaná svoboda. Používal jsem falešný novozélandský pas, místo originálu v něm byla nalepena má fotografie. Udělal jsem si jej sám a nebyla to dokonalá práce. Při rutinní kontrole by jistě obstál, bylo mi však jasné, že kdybych vzbudil podezření a někdo se informoval na zastupitelství Nového Zélandu, poměrně rychle by byl můj pas odhalen jako padělek. Cestou z Aucklandu do Indie jsem v letadle hledal správnou skupinu Novozélandčanů. Objevil jsem menší partu studentů, kteří letěli na subkontinent už

podruhé. Přiměl jsem je, aby se se mnou podělili o své zkušenosti a cestovatelské tipy, přičemž mezi námi vzniklo jisté přátelství, díky němuž jsme předstoupili před letištní kontrolu společně. Indičtí úředníci se domnívali, že cestuju s tou uvolněnou a bezelstnou skupinou, a věnovali mi jen povrchní pozornost.

Sám jsem se pak protlačil na pichlavé a úporné slunce před letišťem omámený radostí z průniku: přelezl jsem další zeď, překročil další hranici, měl jsem za sebou další den a noc na útěku. Z vězení jsem uprchl téměř před dvěma lety, ale podstata života na útěku spočívá v tom, že musíte utíkat pořád, každý den a každou noc. A i když jsem nebyl úplně na svobodě, člověk totiž nikdy není zcela volný, cítil jsem teď naději i nadšené obavy: nový pas, nová země a nové vrásky vzrušení i děsu na mém mladém obličejí kolem šedých očí. Stál jsem tam na silnici pod rozpálenou modrou klenbou bombajského nebe a srdce jsem měl čisté a lačnicí po slibech jako monzunové ráno v malabarských zahradách.

„Pane! Pane!“ ozvalo se za mnou volání.

Někdo mě chytil za paži. Zastavil jsem se. Napnul jsem všechny svaly a snažil se zaplašit obavy. *Neutíkej. Nepanikař.* Otočil jsem se.

Přede mnou stál malý muž oblečený v šedohnědé uniformě a v ruce držel mou kytaru. Byl snad ještě menší než malý, byl drobný jako trpaslík, měl velkou hlavu a v očích užaslou nevinnost Downova syndromu. Napřáhl ke mně kytaru.

„Vaše muzika, pane. Vy ztratil vaši muziku, že ano?“

Byla to moje kytara. Okamžitě jsem si uvědomil, že jsem ji nejspíš nechal u pásu se zavazadly. Nedokázal jsem pochopit, jak ten malý muž poznal, že patří mně. Když jsem se na něj překvapeně a úlevně usmál, oplatil mi úsměv s tou dokonalou upřímností, již se děsíme a říkáme jí prostoduchá. Podal mi kytaru a já si všiml, že má prsty na ruce srostlé blánou jako vodní pták. Vytáhl jsem z kapsy pár bankovek a nabídl jsem mu je, ale on začal na svých silných nohách couvat.

„Ne peníze. My tady pro pomoc, pane. Vítejte v Indii,“ řekl a zmizel zpátky v džungli lidí na cestě.

Koupil jsem si lístek do města u autobusové služby Veteránů, kde slouží bývalí příslušníci indické armády. Díval jsem se, jak můj batoh a cestovní tašku zvedají na střechu autobusu a odhazují na hromadu zavazadel s přesnou a nedbalou prudkostí, a rozhodl jsem se nechat si kytaru v ruce. Posadil jsem se na lavici v zadní části autobusu, kde se ke mně přidali dva dlouhovlasí cestovatelé. Autobus se rychle plnil směsicí Indů a cizinců, většinou mladých a cestujících co možná nejlevněji.

Když byl autobus takřka zaplněn, řidič se na svém sedadle otočil, výhrůžně se na nás zamračil, vyplivl otevřenými dveřmi jasně rudou šťávu z betelu a ohlásil odjezd.

„*Thik he, čaló!*“

Motor zaburácel, převodovka zarachotila a zaklapla a my jsme vyrazili vysokou

rychlostí vpřed davem nosičů a chodců, kteří na poslední chvíli ustupovali, uskakovali nebo doslova kulhali z cesty. Náš průvodčí, který stál na spodním schodu autobusu, je častoval velmi barvitými nadávkami.

Cesta z letiště do města nás vedla zpočátku po široké moderní dálnici lemované keři a stromy. V mnohém připomínala upravenou, pragmatickou krajinu v okolí mezinárodního letiště v mém domovském městě Melbourne. Tahle důvěrnost ve mně vzbudila klid, jenž vzal při prvním zúžení cesty zasně tak náhle, že ten kontrast a jeho účinky působily až úmyslně. V okamžiku, kdy se mnoho pruhů dálnice spojilo v jediný a stromy zmizely, jsem poprvé spatřil slum a srdce mi sevřely spáry hanby.

Akry slumu se jako hnědé a černé duny vlnily směrem od silnice a stékaly se s obzorem ve špinavém mihotavém vzduchu. Ty ubohé přístřešky byly poslepovány z hadrů, kusů plastu a papíru, rákosových podložek a bambusových tyčí. Opíraly se o sebe navzájem, přilepené jeden na druhý, mezi nimi se klikatily jen úzké cestičky. Nic v té obrovské oblasti nebylo o moc vyšší než dospělý člověk.

Zdálo se až neskutečné, že se moderní letiště plné bohatých a rázných cestujících nachází jen pár kilometrů od těchto zmařených a zhrzených snů. Můj první dojem byl, že muselo dojít k nějaké katastrofě a že ty slumy jsou uprchlické tábory pro kulhající oběti. O několik měsíců později jsem se dozvěděl, že obyvatelé slumů obětmi opravdu jsou. Katastrofami, jež je sem zahrnaly z jejich vesnic, byly chudoba, hlad a krveprolití. A každý týden přicházelo do města pět tisíc nových obětí, týden za týdnem, rok za rokem.

S plynoucími kilometry, když se stovky lidí ve slumech změnily v tisíce a desítky tisíc, se ve mně vzedmul hněv. Připadal jsem si odporně kvůli svému vlastnímu zdraví a penězům v kapsách. Pokud tohle dokážete cítit, je první konfrontace s ubožáky světa drásavě obviňující. Dřív jsem vykrádal banky, prodával drogy a vězeňští dozorcí do mě bušili tak dlouho, až mi zlámali kosti. Bodali do mě nožem, já jim oplácel stejně. Uprchl jsem z přísně střeženého vězení plného přísných mužů, a to nejpřímější cestou – přes přední zeď. A přece, tohle první setkání s otrhanou ubohostí slumů, zármutkem odtud až po obzor, se mi vrylo do paměti. Nějakou dobu jsem se tím vnitřně užíral.

Pak uhlíky viny a hanby vzplály v hněv a prerostly v neuhasitelný vztek vůči vši té nespravedlnosti: *Co je to za vládu, říkáš jsi, co je to za systém, že dovolí takové utrpení?*

Jenže slumy se táhly kilometr za kilometrem a jen tu a tam jim odlehčovala nějaká prosperující firmička nebo omšelé polorozpadlé obydlí někoho relativně zámožnějšího. Slumy pokračovaly a jejich všudypřítomnost otupila můj prvotní šok. Zmocnila se mě jistá zvědavost. Začal jsem se dívat pod povrch a prohlížel jsem si lidi, kteří v nich žili. Jedna žena se zastavila a sčesávala si černé hedvábné vlasy. Další koupala

své děti ve vodě, již nalévala z měděné nádoby. Muž vedl tři kozly s červenými stuhami u obojků na hrdlech. Další muž se holil u rozbitého zrcadla. Všude si hrály děti. Tady muži nesli vodu v kbelících. Tamhle opravovali jednu z chatrčí. A všude, kam jsem se podíval, se lidé usmívali a smáli.

Autobus zastavil v husté dopravě a z jedné chatrče nedaleko od mého okna vylezl nějaký muž. Byl to cizinec, měl kůži bledou stejně jako kdokoli z nově příjíždějících v autobuse, tělo mu halil jen kus bavlněné látky se vzorem ibiškových květů. Protáhl se, zívá a podrbal se bezmyšlenkovitě na holém břiše. Z jeho tváře a těla sálal ničím nerušený přirozený klid. Přistihl jsem se, že mu tu spokojenost závidím, stejně jako úsměvy, jimiž ho zdravila skupina lidí, jež kolem něj procházela k silnici.

Autobus se s trhnutím znovu rozjel a já ztratil muže z dohledu. Jenže pohled na něj změnil v mém postoji ke slumům všechno. Jak jsem ho tam viděl, člověka, který tu působil stejně cizorodě jako já, dokázal jsem si v tomto světě představit sám sebe. To, co se zdálo nepředstavitelně cizí a vzdálené mým zkušenostem, se najednou stalo možným, pochopitelným, a konečně i fascinujícím.

Začal jsem si prohlížet lidi a všiml jsem si, kolik práce všichni mají – kolik píce a energie tvoří jejich životy. Tu a tam jsem mohl nahlédnout i do vnitřku chatrčí a viděl jsem šokující čistotu téhle chudoby: čisté podlahy, nablýskané kovové hrnce vyrovnané do úhledných kuželovitých sloupců. Nakonec jsem si všiml toho, co mě mělo zaujmout už na začátku – jejich krásy. Ženy zahalené v šatech nachové, modré a zlaté barvy; ženy kráčející bosýma nohama pavučinou ošoupanosti slumu s trpělivou, nadpozemskou vznešeností; pohlední muži s bílými zuby a mandlovými očima; oddané kamarádství štíhlých dětí, starší si hrály s mladšími, mnohým z nich seděli na vyzábých kolenou jejich mnohem mladší sourozenci. A půl hodiny poté, co se autobus vydal na cestu, jsem se poprvé usmál.

„Není to hezký,“ pronesl mladík vedle mě a díval se z okna. Byl to Kanaďan, jak dokazoval javorový list na jeho bundě: vysoký, urostlý, s bledýma očima a hnědými vlasy po ramena. Jeho společník vypadal jako jeho menší, kompaktnější verze; měli na sobě totožné oprané džíny, sandály a lehké plátěné bundy.

„Co prosím?“

„Jste tady poprvé?“ zeptal se mě. Přikývl jsem. „Myslel jsem si to. Nebojte. Dál už je to lepší. Míň slumů a tak. Ale nikde v Bombaji to není žádná kráska. Je to nejpřecpanější město v Indii, to mi věřte.“

„Tos řek' přesně,“ souhlasil ten menší.

„Ale odtud dál je pár pěkných chrámů a několik velkejch domů, co tu zbyly po Britech, ty jsou v pohodě – kamenný lvi, mosazný lampy a tak. Ale Indie to není. Opravdová Indie je až nahoře u Himálaje, v Manali nebo ve svatým městě Váránasí nebo dole při pobřeží v Kérale. Abyste poznal opravdovou Indii, musíte vypadnout z města.“